

Ze svahů Slavkovského lesa nad Novinou jsou daleké výhledy až na hřebeny Krušných hor.

Krudumský paradox

Petr Krása, AOPK ČR, Regionální pracoviště Správa CHKO Slavkovský les

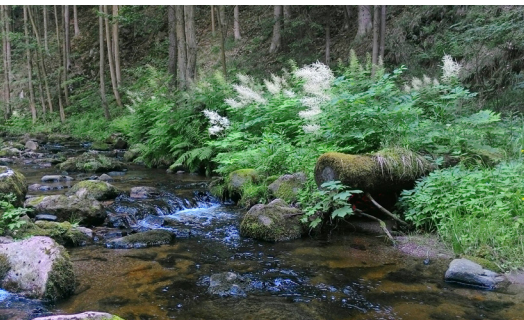

Chráněná krajinná oblast Slavkovský les oslavila v roce 2024 půlstoletí své existence. V regionální ochraně přírody je dlouhodobě etablovaná a vytváří zázemí pro aplikaci cílených ochrannářských opatření a udržitelnějšího hospodaření, v obou případech vedoucí k zachování a postupnému zlepšování přírodních hodnot Slavkovského lesa.

Podíváme-li se do mapy na CHKO a oprostíme-li se od zažitého vymezení území, není těžké nalézt některé hraniční nesrovnalosti, zejména ve smyslu geomorfologického uspořádání území. Zmínit bychom mohli jihozápadní okraj CHKO přesahující do Tachovské brázdny Podčeskoleské pahorkatiny. Ten je ale do CHKO začleněn kvůli četnému výskytu minerálních pramenů a krajinným hodnotám navazujícím na příkré svahy zvedajícími se nad

dvěma lázeňskými městy. Také přesah do Tepelské vrchoviny ve tvaru indického poloostrova pak má v CHKO své místo především z důvodů přítomnosti minerálních pramenů, kdy právě minerálky jsou jedním z nosných prvků významu a ochrany území. Takto vedená hranice má tedy logická zdůvodnění. Opačně je tomu ale na severozápadě mezi Březovou a Loktem na Sokolovsku, v úseku přibližně 10 km dlouhém, kde hranice nelogicky opouští spodní hranu pohoří a vede uvnitř geomorfologického celku Slavkovský les kolem osad Lobzy, Milíře, Třídolí a Dvory. Přestože se jedná o oblast vně chráněného území, najdeme v něm kumulaci obdobných hodnot jako uvnitř CHKO.

Na severu jsou to výrazné prudké svahy, místy se zachovalými zbytky rozsáhlejších bučin, dnes běžně nahrazené kulturními

- ▲ Kamenné snosy nad Hruškovou.
- ▲ Porost kvetoucí udatny lesní na březích Lobežského potoka, který právem patří mezi nejkrásnější toky Slavkovského lesa.
- ▲ Nezpracované pozůstatky lámání kamene v údolí Lobežského potoka.

smrčiny. S lesy se střídají hojné luční enklávy se snosovými hromadami kamenů, kterým dominují porosty bříz. Mnoho těchto uměle dotvořených pahorků slouží jako výhledová místa do blízké otevřené krajiny a pánevní krajiny pod horami. Celá oblast je také bohatá na všemožné skalní projevy. Jsou tu časté skalní žulové výchozy v podobě mrazových srubů i torů,

mnohdy s navazujícími balvaništi, na několika místech lze nalézt rozsáhlejší, ale strukturou menší balvanová moře. Poblíž osady Hrušková se nachází minimálně dva skalní útvary svým charakterem někde mezi skalním hřibem a viklanem. U Dvorů se zase na nevýrazném mrazovém srubu vytvořila působením mechanických a biochemických procesů mělič skalní mísa.

Dalším významným morfologickým prvkem této části Slavkovského lesa je Lobežský potok, balvanitý tok s horským spádem, který v posledních slavkovskoleských 3,5 km délky klesá o více než 150 m. Potok patří mezi ty vodnatější, doprovází ho olšiny místy s bohatými populacemi udatny lesní, četná jsou prameniště, v některých roste vzácnější mokřýš vstřicnolistý. Ve svazích inverzního údolí, které je opět doprovázeno skalami a fragmenty bučin často se starými rozpadajícími se buky, se izolovaně objevují vzrostlé jedle bělokoré.

Celému území však především vévodí horský masív Krudumu, který přesahuje 800 m nadmořské výšky. Na dvojvrchol Krudum (838 a 837,5 m n. m.) navazují další – kóta 831,6 m n. m., Lobežský vrch (805,6 m n. m.) nebo Zelený močál (796,5 m n. m.). Zde, mezi Lobežským potokem a Lobežským vrchem, dochází na vzdálenosti 750 m k úctyhodnému převýšení 210 výškových metrů. Prudší a zaříznutější údolí najdeme už jen na Ohři mezi Loktem a Doubím, na Teplé přibližně od Cihelen po Karlovy Vary a na Stoce mezi Údolím a Loktem.

Krudum však není jen dominantou geomorfologickou, ale také kulturně historickou. Širší okolí je jednak opředeno mnoha bájemi, zároveň však má za sebou bohatou historii, ze které vycházejí mnohé pověsti. Stejně jako se na řadě míst Slavkovského lesa od středověku těžila ruda, nejinak tomu bylo i pod Krudumem, byť se jednalo o mladší doly a pravděpodobněji ne moc významné. Tyto hornické aktivity se na začátku tohoto století pokoušel poodhalit širší

archeologický průzkum v okolí pod Krudumem pod vedením Jiřího Klsáka z krajského Muzea Karlovy Vary. Především se ale v rámci jeho průzkumů poblíž křižovatky strategických středověkých cest podařilo nalézt základy a ruiny starého kostela zaniklého před více než 500 lety, a ty později zpřístupnit veřejnosti. Kostel svatého Mikuláše patří díky tomuto počínu k nejnavštěvovanějším místům v této oblasti. O unikátním objevu a výzkumu vedeném karlovarským archeologem Jiřím Klsákem podrobněji pojednává publikace *Prezentace archeologického výzkumu zaniklého kostela sv. Mikuláše pod Krudumem* (Podracký et Klsák 2006).

Vraťme se ale k samotnému vrchu Krudum. Na jeho svazích nalezneme v terénu často patrné plochy po milířích sloužících k výrobě dřevěného uhlí. O významu milířů v tomto území svědčí i název bývalé osady jihozápadně pod Krudumem – Milíře, nebo nedaleký pomístní název Haviřský les.

Na starších mapách, především těch ze 2. poloviny 20. století, se u vlastního vrcholu hory můžeme setkat s názvem Chrudim pocházejícím z éry počesťování německých názvů, byť Crutum, Krutum nebo Gruthum jsou původem daleko starší, přisuzované keltské kultuře. Chrudim se však nikdy neujal a místní mu nikdy neřekli jinak než Krudum. Až v roce 2009 byl Českým úřadem zeměměřičským a katastrálním navrácen hoře její původní název v soudobém tvaru Krudum. Zároveň uvedl na správnou míru, který ze dvou vrcholů je dominantní a vyšší. Na tom druhém v pořadí, nižším o pouhých 0,5 m, který byl původně označován za nejvyšší, stávala od roku 1932 kamenná rozhledna Kempfova věž. Ta po 50 letech zanikla a po necelých 30 letech ji částečně nahradil rozhledový ochoz na příhradovém vysílači.

Celá zde popisovaná oblast byla samozřejmě obydlena, nejčastěji formou rozptýlených malých osad a jednotlivých stavení a statků, postupně opuštěných

- ▲ Balvanové moře ve svazích mezi Starým Sedlem a Hruškovou.
- ▲ Dva vrcholy Krudumu, pohled od severoseverovýchodu.
- ▲ Březový hájek na kamenném pahorku poblíž Noviny.

nebo vysídlených v době odsunu německého obyvatelstva. Obydleny zůstaly jen některé domy v přístupnějších místech, na jiných vznikly rekreační osady. Na původní sídla si krajina ponechala svou paměť, a to v podobě ruin staveb, základů, sklepů, studen, skládaných cest a starých stromů doprovázejících stavení. Pro konkrétnost uvedme alespoň osadu Paseka (německy

Zbytek staré cesty v bučinách nad Hruškovou.
Všechny fotografie Petr Krása.

Schwand) nad Březovou, statek Berghäuser nad Hruškovou, po kterém zůstaly jen kamenné terasy, cesty ve svahu a v mapě název „U Statku“. Zapomenout nelze ani na několik mlýnů a hamrů na Lobezkém potoce, kde jsou kromě ruin staveb dodnes patrné dlouhé vodní náhony. Protože většímu staveb doprovázely stromy, ať už ovocné, medové, rodové nebo jen protipožární, mnohé z nich zůstaly stát a rostou dodnes a některé z nich obdivujeme jako pamětníky. Je to například památná Pasecká lípa nad bývalou osadou, památný strom Dub na Novině nebo buk a jedle obrovská u hájovny nad Hruškovou.

Kruh se pomyslně uzavřel, přes stromy jsme se z historie dostali zpět do přírody a naopak. Zdejší historie spojená s osídlením se dlouhodobě propisovala do krajiny a formovala ji do současného rázu. Výše uvedený text nemá být nic více než nástin souvislostí upozorňujících na hodnoty opomenutého území. Kumulace mnoha památek spolu s přírodními hodnotami zde popsány poukazuje na to, že se jedná

o území minimálně stejně hodnotné jako navazující území uvnitř CHKO. Daleko důležitější je ale fakt, že s územím v CHKO tvoří jeden celek vymezený nejen geomorfologicky, ale také dalšími vztahy v krajině, ať už přírodními či kulturními, které jsou propojeny navzájem. V původním návrhu na vyhlášení CHKO Slavkovský les bylo popisované území zahrnuto. S ohledem na nedaleká ložiska hnědého uhlí a tehdejší plány na jeho těžbu a rozvoj průmyslu však došlo na základě připomínek oborového ředitelství Hnědouhelných dolů a briketáren k jeho „vykrojení“, a v roce 1974 bylo CHKO vyhlášeno bez tohoto území. Z pohledu zachování a ochrany cenných ekosystémů (zejména přírodě blízkých lesů a rašelinových stanovišť) je to nepochybně škoda.

Krudumský paradox, jak jsem si tuto problematiku před mnoha lety nazval, dnes do jisté míry souvisí s jiným územím nacházejícím se na časovém pomezí mezi velkoplošně nechráněnou krajinou a potenciálně chráněnou krajinnou oblastí – Krušnými horami. Přestože příprava této možná největší CHKO probíhá, nachází se její vyhlášení na pomyslných miskách vah. Proces se potýká s mnohými porodními problémy pramenícími v nepochopení smyslu a účelu, obavách z omezování či přílišného aktivismu. Podrobněji o tom pojednává článek „Krušné hory a chráněná krajinná oblast“ (Krása 2024). Značná podobnost se Slavkovským lesem se nabízí právě v problematickém aspektu vymezení vlastní hranice CHKO Krušné hory. Ta, stejně jako u CHKO Slavkovský les, plně nereflektuje geografické a přírodní předpoklady, ale promítá se do ní politické vnímání problematiky.

Zda je to dobře či špatně, nedokážeme asi kvalifikovaně odpovědět, a to ani v případě 50 let existující CHKO Slavkovský les. Dokázala by si příroda a krajina zachovat a rozvíjet své hodnoty i mimo CHKO nebo by se naopak tato část území kvalitativně posunula ke stabilnějšímu prostředí, kdyby

byla její součástí? Obávám se, že tato otázka je víc teoretická a bez referenčních měření zůstane nezodpovězená. Avšak pro přírodní hodnoty CHKO Krušné hory z toho vyplývá potřeba zaměřit se na sledování vývoje krajiny a přírody bez ohledu na úřední uspořádání. ■

Literatura:

Krása P. (2024): Krušné hory a chráněná krajinná oblast. – Arnika, Přírodou a historií Karlovarského kraje 2/2024: 34–38.

Podracký V. et Klšák J. (2006): Prezentace archeologického výzkumu zaniklého kostela sv. Mikuláše pod Krušným. – Krajské muzeum Karlovy Vary, 48 pp.

Schématická mapa se znázorněním CHKO Slavkovský les, hranic geomorfologických celků (černá linie; hranice celku Slavkovský les vyznačena přerušovanou čarou) a s vybranými významnostmi zájmového území (oranžová – historické, černá – geologické, zelená – významné dřeviny).

